

Proactive Prevention of the Crime of Destruction of Historical and Cultural Monuments: An Etiological Approach

Sajjad Hosseini

Master's degree in Criminal Law and Criminology, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran (Corresponding author)
Email: hoseini.sajjad134@gmail.com

Behzad Razavifard

Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran
Email: bzoudlaw.110@gmail.com

Abstract

The importance of historical and cultural monuments in contemporary societies is widely recognized, as they are considered the common heritage of humanity and possess significant economic, social, and cultural dimensions. Despite this recognition, these monuments have often been subjected to attacks and destruction. To safeguard these invaluable assets, legislative bodies in various countries have enacted stringent laws and imposed severe penalties. However, a new dimension that warrants attention is the criminological perspective on the crime of destroying historical and cultural monuments, which has thus far been largely neglected. Criminology strives to achieve its ultimate goal of crime prevention, and given the critical importance of historical and cultural monuments, realizing this goal becomes even more imperative.

Journal of Research and Development in Criminal Law and Criminology

Iranian Law and Legal Research Institute

Vol. 1 | No. 1 | Spring and Summer 2024
(Original Article)

www.jclc.illrc.ac.ir

DOI:

[10.22034/jclc.2024.718663](https://doi.org/10.22034/jclc.2024.718663)

This article seeks to explore the factors contributing to the destruction of these monuments, including psychological, environmental, political, religious, legislative, and wartime influences, as well as various dimensions of prevention such as social, environmental, and situational measures.

Pre-criminal measures addressing this crime are of particular importance, as the destruction of these monuments is often irreparable and irreversible, causing adverse effects on various social, economic, and political elements. Research indicates that preventive actions are highly effective and should be prioritized. Among these, wartime and social development-related preventions, such as the privatization of prevention measures, are particularly significant. Delay in implementing these preventive actions will result in irreparable damage to the historical and cultural heritage.

Keywords: *Historical and Cultural Monuments, Causes of Crime, Destruction, Proactive Prevention, Criminology, Etiology.*

پیشگیری کنشی از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی با رویکرد علت‌شناسی

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه
طباطبایی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
Email: hoseini.sajjad134@gmail.com

سجاد حسینی

دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی،
تهران، ایران
Email: bzoudlaw.110@gmail.com

بهزاد رضوی فرد

چکیده

اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی در جوامع امروزی بر کسی پوشیده نیست چرا که به عنوان میراث مشترک بشریت شناخته میشوند و دارای ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مهمی هستند که البته گاه مورد هجوم قرار گرفته و تخریب شده است. در راستای حفاظت از این آثار دستگاه تقنینی کشورهای مختلف قوانین سختگیرانه و مجازاتهای سنگینی را وضع کرده‌اند اما بعد جدیدی از مباحث مرتبط با این آثار با ارزش بحث جرم‌شناسی راجع به جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی است که تاکنون مغفول مانده است. جرم‌شناسی در تلاش است تا به هدف غایی خود یعنی پیشگیری از جرم دست یابد و با توجه به اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی تحقق این هدف ضرورت بیشتری میابد. بدین منظور نگارنده با پژوهشی که جنبه نظری داشته و با روش توصیفی تحلیلی سعی در شناخت این عوامل همچون عوامل روانی، محیطی، سیاسی، مذهبی، تقنینی، جنگ و پیشگیری در ابعاد مختلف آن همچون پیشگیری اجتماعی، محیطی و وضعی نموده است.

دوفصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق کیفری و
جرم‌شناسی

پژوهشگاه حقوق و قانون ایران

دوره ۱ | شماره ۱ | بهار و تابستان ۱۴۰۳
(مقاله پژوهشی)

www.jclc.illrc.ac.ir

DOI:

10.22034/jclc.2024.718663

این اقدامات پیش‌جنایی در مورد این جرم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است چرا که تخریب این آثار در برخی مواقع جبران‌ناپذیر و غیرقابل بازگشت به وضع سابق بوده و آثار ناگواری بر ارکان مختلف اجتماعی و اقتصادی و سیاسی خواهد گذاشت. بررسی‌ها حاکی از آن است که پیشگیری‌کنشی بسیار موثر و در اولویت بوده و در این بین پیشگیری‌های مربوط به زمان جنگ و رشد مدار و اجتماعی همچون خصوصی‌سازی پیشگیری از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. تأخیر در این اقدامات صدمات جبران‌ناپذیری را به میراث تاریخی و فرهنگی وارد خواهد کرد.

کلیدواژه‌ها: آثار تاریخی و آثار فرهنگی، علل جرم، تخریب، پیشگیری‌کنشی، جرم‌شناسی، علت‌شناسی

مقدمه

بناهای تاریخی و فرهنگی از مهمترین عناصر میراث تاریخی و فرهنگی یک جامعه هستند. آنها همچنین ممکن است به عنوان کارت شناسایی ملت‌ها و بشریت در نظر گرفته شوند (Ursu and Stamati, 2022: 180). روند تاریخی ظهور میراث‌فرهنگی^۱ نشان می‌دهد که در ربع آخر قرن بیستم از مفهوم میراث برای توصیف اشیای حفاظتی استفاده می‌شد (میرنیام و دیگران، ۱۳۹۶: ۶۵) در فرهنگ انگلیسی کالینز در تعریف میراث چنین آمده است: «چیزی که از گذشته منتقل شده یا به طور سنتی به ارث رسیده است، یا همان شواهد گذشته» (Vinas, 2005: 37) در بند "ب" ماده ۱ آیین‌نامه اموال فرهنگی، هنری، تاریخی نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱ در تعریف آثار تاریخی آمده است: این اموال نشانگر وقوع وقایع تاریخی، تاریخ علوم و فنون، تاریخ نظامی و اجتماعی و همچنین زندگی رهبران و مشاهیر تاریخی، علمی، مذهبی، فرهنگی و هنری می‌باشد. در بین حقوقدانان نیز برخی آثار تاریخی را این‌گونه تعریف کرده‌اند: آثار تاریخی اشیاء و ابنیه‌ای هستند که به علت گذشت زمان طولانی بر آنها یک قوم به آنها علاقه تاریخی پیدا کرده است (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸: ۵) در فرهنگ لاروس اثر تاریخی به بنا یا شیء منقولی گفته می‌شود که به یک اجتماع یا فرد مخصوصی تعلق داشته و به خاطر ارزش تاریخی و یا هنری جهت تأمین حفاظتش تحت نظام قانونی قرار گیرد (نصیرزاده و دیگران، ۱۳۸۸: ۴۷). تاریخ زندگی بشریت نشانگر وجود اقوام، فرهنگ‌ها، آداب و رسوم و اشکال و اجسام مختلفی است که دست‌به‌دست چرخیده و به نسل امروز منتقل شده است. آثار تاریخی و فرهنگی^۲ همواره آستان اطلاعاتی است که بررسی و ارائه آن در شاخص‌های جهانی و بین‌المللی معرف سابقه تمدن ملت‌ها بوده و حامل پیام‌های مختلفی است، این آثار به این خاطر که آثار تولیدی نیستند و در طول تاریخ به وجود آمده‌اند جایگزینی ندارند

1. Cultural heritage

2. historical and cultural monuments

و به همین جهت دارای ارزش بالا و منحصر به فرد فرهنگی و معنوی هستند. به گفته جان سولیک سانی تخریب بناهای تاریخی تحریف تاریخ بشریت محسوب می‌شود (Sodiq (193: 11 Sanni, 2021). چرا که آنها میراث مشترک بشریت محسوب می‌شوند و به همه نسل‌ها تعلق دارند. ریشه و اساس توجه به آثار تاریخی و فرهنگی تفکرات ناسیونالیستی بود که از قرن نوزدهم شکل گرفته و در پی گسترش منافع ملت‌های اروپایی و تأسیس موزه‌ها بوده است که امروزه علاوه بر جنبه‌های زیباشناختی جنبه‌های اقتصادی آن بسیار اهمیت دارد و از همین طریق منافع اقتصادی کلانی را دولت‌ها می‌توانند به دست بیاورند؛ مانند آنچه در موزه‌های لوور پاریس یا دل پرادو در مادرید وجود دارد. آثار تاریخی و فرهنگی در واقع مجموعه‌ای از اموال اعم از منقول یا غیرمنقول می‌باشند که واجد حیثیت تاریخی بوده و برای یک ملت از اهمیت ویژه برخوردار باشد به گونه‌ای که بخشی از تاریخ و فرهنگ آن ملت در گذشته را به نمایش بگذارد فارغ از اینکه میزان قدمت آن چقدر باشد البته آن قدر هم بدیع و نو نباشد که نتوان به آن اثر تاریخی اطلاق نمود. باین وصف یک خانه، کاروان‌سرا، خیابان، ظرف، کتاب، دست‌نوشته‌ها، سنگ‌نوشته‌ها، حکاکی‌ها، محوطه‌های زیست محیطی و غیره؛ تحت عنوان میراث فرهنگی ملموس و مواردی همچون فرهنگ‌های بومی و محلی تحت عنوان میراث فرهنگی ناملموس شناخته می‌شوند. از منظر اجتماعی و فرهنگی این آثار هویت یک اجتماع و ملت محسوب می‌شوند و پیشینه و تاریخ پرفراز و نشیب آن را برای نسل حاضر به نمایش می‌گذارند و از نظر اقتصادی نیز آنچه تحت عنوان توریسم و گردشگری شناخته می‌شود از فواید آثار تاریخی و فرهنگی است. تخریب آثار تاریخی و فرهنگی دارای ابعاد جرم‌شناختی گسترده است که تاکنون به آن پرداخته نشده است بررسی این بعد شاید آن قدر پراهمیت باشد که بتوان گفت در جهت حفظ سایر ابعاد و منافع حاصل از آثار تاریخی و فرهنگی مؤثر خواهد بود. از نظر نگارنده جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی دارای ویژگی‌هایی است؛ مانند اینکه در دسته «جرایم غیر سود مدار»^۱

و فاقد بزه دیده خاص قرار می‌گیرد البته ممکن است این جرم با انگیزه‌های مالی نیز تحقق یابد. جرایم غیر سود مدار آن دسته از جرایمی هستند که برای دستیابی به هدفی دیگر انجام نمی‌شوند و برای مرتکب جرم مطلوبیت ذاتی دارد؛ مانند قتل، ضرب و جرح و ایراد آسیب فیزیکی (معمصومی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۴ و ۲۵) این جرایم عمدتاً توسط مردان رخ می‌دهند چرا که گفته شده است این جرایم اصولاً مردانه‌اند و به‌ندرت توسط زنان رخ می‌دهند (Hopcroft, 2018: 410) ارتکاب این جرایم معمولاً از الگوی اقتصادی تبعیت نمی‌کند (معمصومی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۵) با این حال جرم تخریب آثار تاریخی ممکن است با انگیزه‌های مالی نیز رخ دهد. بنابراین این پژوهش با دیدگاهی جرم‌شناسانه بر دو محور اصلی تأکید می‌کند نخست علت‌شناسی جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی و دوم پیشگیری از این جرم.

در مورد عنوان پژوهش حاضر تا کنون مطلبی ارائه نشده است لکن مواردی به‌صورت جسته گریخته و پراکنده در کتابها، مقالات و پایان‌نامه‌ها وجود دارند که بعضاً به‌صورت کلی راجع به میراث‌فرهنگی بحث می‌کند و در منابع خارجی بیشتر به مبحث تخریب بر اثر جنگ پرداخته شده؛ اما تا کنون در پژوهش‌های داخلی و خارجی مشاهده نشده که پژوهشی راجع به ابعاد جرم‌شناختی تخریب آثار تاریخی و فرهنگی صورت گرفته باشد.

هدف اصلی از این پژوهش ارائه راهکارهای پیشگیرانه در جهت مقابله با جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی است، لکن برای تحقق این امر مهم می‌بایست علل جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی را به‌عنوان یک هدف فرعی و البته لازم و ضروری مورد بررسی دقیق قرار داد. لذا باید ابتدا به این سوال پاسخ داده شود که چه عواملی موجبات تحقق جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی را فراهم می‌کند و سپس چگونه می‌توان از ارتکاب جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی پیشگیری نمود؟

در پاسخ به سؤال نخست می‌توان گفت تخریب آثار تاریخی و فرهنگی دارای علل مختلفی است که می‌تواند نشانگر اختلالات روانی مانند شخصیت ضداجتماعی که در قالب

وندالیسم رخ می‌دهد باشد و در این بین جنگ مهمترین عامل تخریب می‌باشد. همچنین در برخی مواقع اوضاع اجتماعی مجرمین بالقوه را به این سمت سوق خواهد داد که با تخریب آثار تاریخی و فرهنگی انتقام خود را از جامعه بگیرند در پاسخ به سؤال دوم می‌توان گفت اقدامات پیشگیری وضعی مانند نصب دوربین در محل ارتکاب جرم، حضور نگاهبان در محل، استفاده از وسایل الکترونیکی پیشرفته و ضرورت پیشگیری اجتماعی یعنی آموزش‌های همگانی از جمله آشنا کردن دانش‌آموزان و دانشجویان، از اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی و توسعه اجتماعی و همچنین خصوصی‌سازی مدیریت پیشگیری از جرم و واگذاری آن به نهادهای خصوصی و به علاوه استفاده از انجمن‌های طرفدار حمایت از آثار تاریخی و فرهنگی و پیشگیری محیطی مانند تعیین قلمرو آثار تاریخی، مفید بوده و البته در تمامی این موارد نظارت مستمر و ارزیابی روش‌های پیشگیری بسیار مهم است. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای می‌کوشد تا در دو بخش کلی به سوالات فوق پاسخ دهد و ابتدا به بررسی عواملی که در وقوع این جرم مؤثر است پرداخته می‌شود، سپس به بررسی راهکارهای پیشگیرانه در مقابله با این جرم می‌رسد که موضوع بخش دوم پژوهش است.

۱. عوامل تخریب آثار تاریخی و فرهنگی

بدون شناخت سبب یک واقعه مجرمانه نمی‌توان تصمیم درستی راجع به رفع آن گرفت. علت‌شناسی^۱ یا سبب‌شناسی را می‌توان هدف نظری جرم‌شناسی دانست؛ این هدف در گرو شناخت رفتار مجرمانه است که هم بستگی به شناخت جرم داشته و هم در گرو شناخت فردی است که رفتار از او سر میزند (رایجیان اصلی، ۱۴۰۲: ۸۴) هدف تخریب اماکن تاریخی اغلب غارتگری و چپاول است. در کنار قصد غارت، توجیهات ایدئولوژیک برای

1. Etiology

تخریب بناهای تاریخی وجود دارد که مذهبی یا سیاسی و یا هر دو عامل سیاسی و مذهبی هستند (Sodiq Sanni, 2021 : 1190). همچنین عوامل ، اجتماعی و روانی و مهمتر از همه جنگ، در تخریب تاثیر زیادی خواهند داشت.

۱-۱. عوامل اجتماعی

یکی از عوامل وقوع جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی عوامل اجتماعی^۱ است که دارای مولفه‌های مختلفی از جمله: خانواده^۲، اقتصاد^۳، فرهنگ^۴ و محیط^۵ می‌باشد.

۱-۱-۱. نقش محیط در وقوع جرم تخریب میراث فرهنگی

به‌عنوان تخصصی میان رشته‌ای روان‌شناسی محیطی با هدف مطالعه روانشناختی رفتار در ارتباط با محیط‌های فیزیکی از نیمه دوم قرن بیستم موجودیت پیدا کرده است رفتار انسان تحت‌تأثیر عوامل محیطی در علم روان‌شناسی محیطی مورد بررسی قرار می‌گیرد. به طور عمده دو دیدگاه در مورد تأثیر محیط بر رفتار انسان وجود دارد اولی دیدگاه تعیین‌کنندگی محیط و دومی امکان‌دهندگی محیط است. (محمدنسل، ۱۴۰۲: ۲۰۴) در دیدگاه اول محیط محرک رفتار انسان بوده و انگار او را وادار به یک واکنش اجباری می‌نماید اما در دیدگاه دوم یعنی امکان‌دهندگی محیط، افراد تحت اجبار قرار ندارند لیکن محیط به عنوان یکی از عوامل بروز رفتار عمل کرده که البته در افراد مختلف متفاوت خواهد بود. احتمالاً متفاوت بودن تاثیر محیط بر رفتار افراد به دلیل ظرفیت مجرمانه‌ی آنها می‌باشد. همان‌گونه که در نظریه‌ی سرشت مجرمانه^۶ دی تولیو^۷ آمده است و معتقد است که واکنش

1. Sociol factors

2. Family

3. Economy

4. Culture

5. Environment

6. Criminal nature theory

7. Di Tulio

مجرمانه افراد بستگی به آستانه مجرمانه آنها دارد (رایجیان اصلی، ۱۴۰۲: ۲۷۰) آستانه مجرمانه در واقع نمایانگر ظرفیت و استعداد مجرمانه است (نجفی ابرند آبادی و هاشم بیکی، ۱۳۹۷: ۱۳۶) فرض کنید یک ملک مسکونی که جزو آثار تاریخی و فرهنگی کشور است در محیطی از شهر قرار داشته باشد که به راحتی در دسترس همگان قرار گیرد در این صورت عدم اقدامات محافظت کننده برای این اثر تاریخی عواقب ناگواری را خواهد داشت. به عنوان مثال در شب چهارشنبه آخر سال ممکن است در معرض مواد انفجاری قرار گیرد و آسیب دیده یا تخریب گردد. مانند بیمارستان "مسیح مرادیان" کرمانشاه که جزو میراث فرهنگی کشور محسوب می شد و در سال ۱۳۹۸ در چهارشنبه آخر سال به گزارش مسئولین در آتش سوزی عمدی در معرض تخریب قرار گرفت.

۱-۱-۲. نقش عوامل اقتصادی در تخریب میراث فرهنگی

بونگر^۱ بیان می کند عوامل اقتصادی^۲ عاملی اساسی برای تمام ساختارهای اجتماعی اند و بر روی فعالیت های فردی تأثیرگذارند، به خصوص اگر این عامل اقتصادی در سطح فقر، نابرابری درآمدی، و هزینه های فرصت اقتصادی باشند (صادقی و دیگران، ۱۳۸۸: ۶۵) عوامل اقتصادی مانند فقر و بیکاری عامل مشترک زمینه ساز وقوع اکثر جرایم به خصوص جرایم مرتبط با اقتصاد مانند سرقت است که همین عوامل البته به طور غیر مستقیم بر تخریب آثار تاریخی و فرهنگی نیز تاثیر گذار خواهد بود اما نگارنده معتقد است یک عامل مهم اقتصادی دیگر که به طور مستقیم در وقوع جرم تخریب میراث فرهنگی تأثیرگذار باشد سیاست اقتصادی دولت ها در خصوص حفظ میراث مشترک بشریت خواهد بود. مثلاً در مواقعی که دولت می بایست از نظر اقتصادی و تامین بودجه شرایطی را فراهم کند که از تخریب میراث فرهنگی جلوگیری کند این کار را انجام نمی دهد و در نهایت زمینه ساز وقوع این جرم می شود.

1. Bonger

2. Economic factore

۳-۱-۱. تأثیر عوامل فرهنگی در وقوع جرم تخریب میراث فرهنگی

عوامل فرهنگی موضوع حوزه جرم‌شناسی فرهنگی^۱ است. فرل و ساندرز در مقدمه کتاب کلاسیک خود، جرم‌شناسی فرهنگی را نه آغاز مسیری متفاوت از جرم‌شناسی متعارف، بلکه گسترش‌دهنده و احیاء‌کننده آن می‌دانند (Freell & sanders, 1995: 17) جرم‌شناسی فرهنگی در تلاقی دو سنت مطالعات فرهنگی و جرم‌شناسی و باتکیه بر نشانه‌شناسی، قوم‌نگاری یا همان اتنوگرافی^۲ و تحلیل محتوا، به‌عنوان ابزارهای اصلی فهم تفسیری و انتقادی جرم، علاوه بر جرم، صحنه جرم، متن اجتماعی فعالیت مجرمانه و اطلاعات و اخبار مربوط به بازنمایی را نیز مورد توجه قرار می‌دهد (ذکایی، ۱۳۹۱: ۷۹) در این زمینه یکی از نظریات جرم‌شناسی مرتبط با بحث حاضر نظریه تضاد فرهنگی^۳ متعلق به تورستن سلین^۴ می‌باشد. او بحث تعارض فرهنگی بر اثر مهاجرت را به پیش می‌کشد. او مهاجرت را عامل بروز و بسط بسیاری از بزهکاری‌ها می‌داند. در حوزه‌ی اموال تاریخی و فرهنگی آنچه که برای اعضای یک فرهنگ خاص از افراد یک گروه یا جامعه، ارزش محسوب می‌شود ممکن است برای شخص مهاجر فاقد ارزش بوده و همین امر زمینه‌ی تخریب آن اموال را فراهم کند. همچنین از نظر نگارنده مسایل مرتبط با نژادپرستی در ذیل عوامل فرهنگی قرار می‌گیرند که می‌توان آن را به عنوان عاملی مهم در تخریب بناهای تاریخی به حساب آورد زیرا فرهنگ یک جامعه دقیقاً با تفکرات نژادپرستی^۵ گره خورده است هر چند که ممکن است با شورش در جامعه همراه شود که در این صورت میتوان آن را ذیل عوامل مربوط به جنگهای داخلی نیز دسته‌بندی نمود. جان سولیک سانی میگوید در سال ۲۰۲۰، جهان

1. Cultural criminology
2. Ethnography
3. Cultural conflict theory
4. Thorsten sellin
5. Racism

شاهد اقدام تهاجمی تری در تخریب موقعیت‌ها و بناهای تاریخی بوده است، در پی افزایش نژادپرستی در ایالات متحده آمریکا به ویژه آنچه که با مرگ جورج فلوید جرقه زده شد، جهان شاهد افزایش چالش ساختارهای ظلم، سلطه و نژادپرستی است، این چالش به عنوان توجیهی برای تخریب بناها و موقعیت‌های تاریخی عمل کرده و معترضان به نژادپرستی مجسمه‌های زیادی را در بیرمنگام و آلاباما سرنگون کردند (Sodiq Sanni, 2021: 1191).

۲-۱. عوامل مربوط به سیاست تقنینی

در قانون ایران تعریفی از جرم و جنایت علیه اموال تاریخی و فرهنگی ارایه نشده است. اما می‌توان گفت جنایت علیه میراث فرهنگی اصطلاحی است که به اقدامات غیرقانونی علیه آثار هنری، آثار تاریخی یا محوطه‌های باستانی اطلاق می‌شود (Ursu and Stamati, 2022: 194). نگارنده معتقد است قوانین کشورها در خصوص تخریب‌کنندگان میراث فرهنگی باید با قاطعیت برخورد کند. این سیاست تقنینی^۱ ممکن است جنبه‌ی منفعل یا فعال داشته باشد. در خصوص جنبه‌ی فعال آن قانون‌گذار می‌تواند با تصویب قوانین صحیح یا با تصویب قوانین غلط زمینه‌ی ارتکاب جرم تخریب را فراهم کند در این خصوص می‌توان به اقدام اخیر برخی نمایندگان (تعداد ۴۶ نفر از نمایندگان) مجلس شورای اسلامی ایران اشاره کرد که طرح «استفاده بهینه از اشیاء باستانی و گنج‌ها» را مطرح نمودند و در تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۱۱ به صحن علنی مجلس ارائه شد که در ماده ۱۰ این طرح مقرر شده بود «اشیاء یافت شده از ایران یا سایر کشورها یا اشیاء باستانی موجود در کلکسیون‌های شخصی می‌توانند در سامانه آثار باستانی عرضه شوند» مواد دیگری نیز به شیوه قیمت‌گذاری آثار باستانی پرداخته است، یعنی به همین راحتی چوب بیکره بر بیکره این آثار زده شده است که البته خوشبختانه به تصویب نرسید و دلیل آن هم واکنش‌های

1. Legislative policy

بسیاری بود که از طرف انجمن‌ها و دکترین حقوقی و باستان‌شناسی کشور و حتی دانشجویان و ... صورت گرفت. مثلاً انجمن حقوق‌شناسی ایران در تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۲۶ بیانیه‌ای دوصفحه‌ای در صفحه اینستاگرامی^۱ خود منتشر و عواقب ناگوار این طرح را گوشزد نمود و مخالفت قاطع خود را با این طرح اعلام کرد. همچنین انجمن علمی دانشجویان باستان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی^۲ در تاریخ ۱۴۰۱/۰۲/۲۲ در اعتراض به این طرح بیانیه‌ای صادر کرد و در راستای رد یکی از اهداف آن مبنی بر ایجاد اشتغال بیان داشت: این طرح نه تنها منجر به ایجاد شغل نخواهد شد؛ بلکه به روشنی موجب از بین رفتن و تخریب آثار باستانی و ملی ایران خواهد شد. لذا در حالی که بسیاری از کشورهای دنیا در جهت حفاظت از آثار تاریخی خود قوانین سخت و جدی تصویب کرده‌اند اما متأسفانه کشور ایران حداقل در تنوع جرایم علیه میراث فرهنگی هنوز آنچنان که باید نتوانسته این قوانین را توسعه دهد برای نمونه کشوری مثل جمهوری مولداوی مواد جزایی متنوعی را در قانون جزای خود راجع به حفظ میراث فرهنگی به تصویب رسانده است؛ از جمله: استفاده از روشهای غیرممنوعه در جنگ با مجازات از ۸ تا ۱۵ سال، تخریب میراث فرهنگی با مجازات حبس و جزای نقدی، هتک حرمت نسبت به بناهای یادبود و تاریخی با هر وسیله ای، وندالیسم و اختلاس دارایی‌های میراث فرهنگی (Ursu and Stamati, 196-194:2022). همچنین قانون حفاظت از میراث فرهنگی کشور کامبوج در سال ۱۹۹۶ برای تخریب ناشی از سهل انگاری اموال فرهنگی مجازات ۵ سال حبس و جزای نقدی معادل اموال تخریب شده و برای تخریب عمدی حبس بین ۲ تا ۸ سال و جزای نقدی معادل دو برابر اموال تخریب شده مقرر کرده است (9: Mirsa, 2007).

1. Instagram.com/iranianlls

2. t.me/ArchaeologyAssociation_SBU

۳-۱. عوامل روانی

نقش روان‌شناسی در تبیین پدیده جرم از زمانی برجسته شد که مجرمان را نه تنها از زاویه قضایی، بلکه از دیدگاه روانی و عاطفی نیز مورد بررسی قرار دادند. برخی از بیماری‌های روانی در تخریب آثار تاریخی و فرهنگی نقش مهمی را ایفا می‌کنند. مثلاً افراد مبتلا به شخصیت ضد اجتماعی^۱ اغلب از قانون نافرمانی می‌کنند و در نهایت مجرم می‌شوند. دروغ می‌گویند و یا رفتار خشن و هیجان‌زده دارند و حتی مستعد اعتیاد به‌ویژه اعتیاد به الکل هستند، از تأثیرات این رفتار این است که از عهده مسئولیت‌های تحصیلی، کاری و خانوادگی برنایند. اختلال شخصیت ضد اجتماعی با اعمال ضد اجتماعی و جنایی مستمر مشخص می‌شود، اما معادل جنایتکاری نیست؛ بلکه فرد در مطابقت دادن خود با موازین اجتماعی ناتوان می‌باشد و روش‌های تعاملشان با دیگران انعطاف‌ناپذیر و ناسازگارانه است (سماواتی پیروز و داستان، ۱۳۹۲: ۱۷۹) بنابراین افراد مبتلا به اختلال شخصیت ضد اجتماعی، هنجارهای اجتماعی را زیر پا می‌گذارند و ظاهراً برایشان اهمیتی ندارد که این نوع رفتارشان منجر به تضییع حقوق دیگران و جامعه می‌شود یکی از انواع رفتارهای زیرمجموعه‌ی این نوع اختلال، رفتار شخصیت‌های مبتلا به وندالیسم^۲ است. برخی بیان داشته‌اند: بروز رفتار وندالیستی را می‌توان به‌نوعی رفتاری تلافی‌جویانه و ناآگاهانه از برداشتی دانست که پاره‌ای از شهروندان از نابرابری و عدم آگاهی از حقوق خود در شهر و از اموال عمومی دارند (سجادی و زرغامی، ۱۳۹۶: ۷۸) ژانورن^۳ (۱۹۶۳)، ویلینسن^۴ (۱۹۹۵) و هوبر^۵ (۱۹۹۱) وندالیسم را مرضی مدرن و نوظهور دانسته‌اند که به‌مثابه معضلی

1. Psychopathy

2. Vandalism

3. Patris janoren

4. Willinsen

5. Huber

اجتماعی تا نیم قرن پیش مطرح نبوده است (میرفردی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۸۶) نظریه هوبر در باب وندالیسم عمدتاً مبتنی بر تحقیقات وی در زمینه خشونت و وندالیسم در وسایل حمل و نقل عمومی در اروپاست. ژانورن در خصوص رفتار وندالیستی پدیده یا اثر گلوله^۱ برفی را عنوان می‌کند و می‌گوید: پدیده گلوله برفی و جنبه سرایت‌آمیز آن در روان‌شناسی امری شناخته شده است، کافی است که کسی اولین گلوله برفی را بزند، دیگران نیز غالباً از او پیروی خواهند کرد و عواقب کار خود را نیز در نظر نخواهند گرفت (رمضانی جولادی، ۱۳۹۸: ۴۲) همچنین یکی از عمده‌ترین رفتارهایی که در بناهای تاریخی و حتی غیر آن به چشم می‌آید یادگارنویسی یا دیوارنویسی نام دارد. تخریبگری در قالب دیوارنویسی^۲ بر آثار و بناهای میراث فرهنگی و جاذبه‌های گردشگری موضوعی است که همواره دغدغه دست‌اندرکاران، کارشناسان و دوستداران آثار تاریخی و میراث فرهنگی بوده است.

۴-۱. عوامل مربوط به جنگ‌های داخلی و خارجی

تخریب میراث فرهنگی یکی از نگرانی‌های کنونی در خاورمیانه است. جنگ‌هایی که در سال ۲۰۰۱ در افغانستان، ۲۰۰۳ در عراق، ۲۰۱۰ در یمن، ۲۰۱۱ در سوریه و ۲۰۱۲ در لیبی آغاز شد، موارد غم‌انگیزی از تلفات انسانی و تخریب میراث فرهنگی را نشان می‌دهد (Hussein Moustafa, 2016: 321). دکتر زینب بحرانی استاد هنر و باستان‌شناسی دانشگاه کلمبیا با مقایسه اقدامات نازی‌ها در جنگ جهانی دوم و اقدامات داعش در عراق و سوریه عنوان کرد تخریب میراث فرهنگی در خاورمیانه شباهت بسیار زیادی به تخریب در جنگ جهانی دوم دارد حتی دکتر مایکل دی دانتی استاد باستان‌شناسی دانشگاه بوستون با تاکید بر وجود این شباهت بیان می‌کند که بحران میراث فرهنگی امروز در خاورمیانه بزرگتر از بحران جنگ جهانی دوم است (Hussein Moustafa, 2016: 331-332). دلیل اصلی تخریب

1. Snowball effect

2. Graffiti

آثار تاریخی و فرهنگی در زمان جنگ ضرورت نظامی^۱ غیر قابل اجتناب است. ضرورت نظامی محذورات قانونی چون احترام به هدف‌های غیرنظامی را نادیده می‌گیرد. یکی از اولین نویسندگانی که مفهوم ضرورت نظامی را مطرح و آن را با اموال فرهنگی نیز مرتبط کرد، امر دو واتل^۲ بود که در اثر معروف خود، قانون ملل، نگرش خود را بر اساس مفاهیمی که توسط هوگو گروتیوس^۳ توسعه یافته بود، قرار داد، او بیان میکند که اموال دشمن را با وجود دو ضرورت میتوان از بین برد؛ اولین ضرورت مجازات ملت ظالم و وحشی است و دومین ضرورت تخریب کردن جهت محافظت مرزها در برابر دشمن است (Ryška, 2021) (188-189) ضرورت نظامی یکی از بحث برانگیزترین استثناهایی است که ممکن است برای نقض قوانین حقوق بشر در سطح بین‌المللی به کار رود و همیشه برای توجیه حمله به اموال فرهنگی بر آن تکیه شده است و توسط دولت‌ها برای اجتناب از مسئولیت مورد استناد قرار می‌گیرد (Fruilli, 2011: 214). همچنین گاهی شورش‌هایی که در یک کشور رخ میدهد منجر به تخریب آثار تاریخی و فرهنگی می‌شود. یکی از جلوه‌های این عامل را میتوان در اقدامات شورشی و افراطی داعش در سوریه و عراق مشاهده نمود. به نظر می‌رسد که تخریب بناهای تاریخی تنها بخشی از حمله داعش به میراث فرهنگی غنی و متنوع پالمیرا بوده است. بلافاصله پس از تصرف شهر، گزارش شده است که داعش از آمفی تئاتر رومی به‌عنوان محل اعدام استفاده کرده است (Brammertz and others, 2016: 1144). این اقدام با محکومیت اشخاصی همچون ایرنا بوکوا^۴ مدیر کل یونسکو و توماس بی کمپل^۵ مدیر موزه متروپولیتن نیویورک همراه شد (Sodiq Sanni, 2021: 1188). انگیزه‌ی عاملان تخریب‌های عمدی و سیستماتیک در بامیان افغانستان و عراق و سوریه فراتر از تضعیف روحیه‌ی

1. Military necessity

2. Emer de Vattel

3. Hugo Grotius

4. Irina Bokova

5. Thomas P. Campbell

جمعیت محلی بوده و ضبط این اقدامات تخریبی و پخش آنها در رسانه‌های اجتماعی و سنتی برای تضعیف روحیه نه تنها مردم محلی بلکه کل جامعه بین‌الملل طراحی شده است (Vrdoljak, 2016:19). همچنین مخاصمات بین‌المللی از دیرباز تا کنون عامل موثری در تخریب بوده است مانند تخریب تخت جمشید ایران توسط یونانیان به دست اسکندر مقدونی یا تخریب عمارت‌ها و کتابخانه‌هایی که در حمله مغول‌ها از بین رفتند. نیکولا لامبورن تخریب بناهای تاریخی را به عنوان یک استراتژی جنگی شناسایی می‌کند او معتقد است که بین سالهای ۱۸۷۰-۱۹۴۵، و حتی سالها بلافاصله پس از جنگ جهانی دوم، دوره ممتد خسارت جنگ، پرداخت غرامت برای این خسارت، و به دنبال آن بازسازی و مرمت، و سپس تکرار خسارت را تشکیل می‌دهد (Lambourne, 2001: 12) اهمیت روایت او این است که تخریب کلیساها، قلعه‌ها، مکان‌های فرهنگی و سایر سازه‌های دارای آثار تاریخی اتفاق جدیدی نیست، تخریب یک تاکتیک جنگی نه تنها برای مطیع کردن بلکه برای از بین بردن آن چیزی است که از گذشته به یادگار مانده است (Sodiq Sami, 2021:1188). لذا وقتی که مخاصمات مسلحانه‌ای صورت می‌گیرد، بدون شک یکی از قربانیان احتمالی آن آثار تاریخی و فرهنگی خواهد بود.

۵-۱. عوامل مذهبی^۱ و ایدئولوژیک تخریب

تعصبات مذهبی ممکن است در کنار سایر دلایل یا به طور مستقل زمینه تخریب را ایجاد کند مثلاً در جریان مخاصمه مسلحانه در افغانستان، ملا محمد عمر، بنیان‌گذار و رهبر پیشین طالبان، طی فتوایی لزوم نابودی تمامی مجسمه‌های تاریخی موجود در افغانستان را اعلام کرد. طالبان تأکید کرد که این حکم به‌عنوان امری واجب برای جلوگیری از بت‌پرستی در شریعت اسلام موضوعی کاملاً داخلی است. با وجود این بیش از یکصد دولت اعتراض خود را به این مسئله از جمله با تهدید به قطع روابط دیپلماتیک ابراز نمودند (سلطانی ابراهیمیان، ۱۳۹۵: ۱۱۳) تخریب پیکره‌های بودا اقدامی هدفمند برای نابودی

1. Religious factors

آثار تاریخی افغانستان بود. همچنین اریک گیسون در وال استریت ژورنال اشاره میکند که داعش یک ویدئوی پنج دقیقه‌ای از تخریب مجسمه‌های باستانی بین النهرین در موزه موصل، دومین موزه بزرگ عراق، با پتک و ابزار برقی منتشر کرد و دلیلش این بود که این آثار هنری بت پرستی را ترویج می‌کردند (Sodiq Sanni, 2021: 1188). بنابراین تعصبات مذهبی افراطی نیز موجبات تخریب آثار باستانی با هدفی ایدئولوژیک را فراهم میکند.

۲. راهکارهای پیشگیرانه کنشی از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی

پیشگیری کنشی^۱ از شاخص‌های مدل اروپایی پیشگیری از جرم است (ابراهیمی، ۱۴۰۲: ۵۷) این پیشگیری شامل شیوه‌های غیر قهرآمیزی می‌شود که دولت جهت مهار بزهکاری از طریق حذف یا محدودسازی عوامل جرم از طریق مدیریت مناسب عوامل محیط فیزیکی و اجتماعی که فرصت‌های مناسب ارتکاب جرم را فراهم می‌کنند (ابراهیمی، ۱۴۰۲: ۴۵) در واقع پیشگیری کنشی آن دسته از تدابیر غیر کیفری هستند که پیش از تحقق رفتار مجرمانه به صورت کاهش یا حذف علل و عوامل جرم عمل کرده و در دو حوزه پیشگیری وضعی^۲ و اجتماعی^۳ مطرح شده‌اند (صبحدل، ۱۳۹۶: ۹۴) بنابراین گرانیگاه پیشگیری در جرم‌شناسی تدابیر کنشی است این تدابیر پیشگیرانه نخستین بار توسط یکی از پرچمداران مکتب تحقیقی^۴ یا اثباتی یعنی انریکو فری^۵ مطرح شد (رایجیان اصلی، ۱۳۸۳: ۱۲۵) البته پیشگیری کنشی انواعی دارد و در مدل بومی این گونه به سه زیرشاخه پیشگیری رشدمدار^۶، جامعه‌مدار^۷ و موقعیت‌مدار^۸ تقسیم می‌شود (رایجیان اصلی، ۱۴۰۲: ۱۷۹). اما

1. Proactive prevention
2. Situational prevention
3. Sociol prevention
4. Positivist school
5. Enrico ferri
6. Developmental prevention
7. Sociol prevention
8. Situation-oriented prevention

پیش از بررسی این پیشگیری‌ها که یک قالب مشخص دارند بهتر است پیشگیری از تخریب آثار تاریخی زمانی که عامل آن جنگ می‌باشد را به‌عنوان مهمترین عامل بررسی کنیم.

۱-۲. پیشگیری بین‌المللی از تخریب میراث فرهنگی ناشی در جنگ جهانی دوم و

بعد از آن

حقوق بین‌الملل مدرن؛ مصادره، تخریب یا آسیب رساندن عمدی به اموال فرهنگی را به دلیل اهمیتی که این آثار برای تمام بشریت دارند، ممنوع اعلام و حمایت بین‌المللی را به خود جلب کردند چنین اعمالی جنایات جنگی محسوب می‌شوند و عاملان چنین اعمالی مورد بازخواست قرار خواهند گرفت اصول حاکم بر منازعات مسلحانه که عمدتاً در قرن ۱۹ تکامل یافته و امروزه به عنوان قانون عرفی شناخته می‌شوند، محدودیت‌های روشنی را برای جنگ مدرن به ارمغان آورده‌اند. هدف از جنگ شکست دادن دشمن است اما هر اقدام نظامی با این هدف مجاز نیست (Ryška, 2021 : 188). در طول جنگ جهانی دوم تعداد زیادی کتاب و نسخ خطی از بین رفت و آثار باستانی با ارزشی نابود شدند. در زمان جنگ حفاظت فیزیکی از آثار تاریخی میتواند موثر باشد البته به دلیل شدت انفجارها گاهی غیر ممکن خواهد بود. نمونه‌ای از این اقدامات در جنگ جهانی دوم را می‌توان در طول جنگ مشاهده کرد. در سال ۱۹۴۰ آرچیبالد مک لیش^۱، شاعر و کتابدار کنگره آمریکا که اخیراً منصوب شده بود، کتابداران را در ایالات متحده جمع می‌کرد تا از طریق حفظ میراث فرهنگی اروپا، جنگ خود را علیه فاشیسم به راه بیندازند، مک لیش تنها نبود، او عضو گروهی بود که به نام گروه دفاع آمریکایی هاروارد معروف به گروه هاروارد شناخته می‌شد پیام ژنرال دوایت آیزنهاور به سربازان در ژوئن ۱۹۴۴ در آستانه تهاجم به منطقه نورماندی در فرانسه نیز ثمره تلاش گروه هاروارد^۲ است، وی در سخنرانی خود سربازان آمریکایی را به یک مسئولیت خاص و حیاتی موظف کرد: آنها نه تنها باید قدرت‌های محور را شکست

1. Archibald MacLeish

2. Harvard Group

دهند، بلکه باید از میراث فرهنگی اروپا نیز محافظت کنند. (Hussein Moustafa, 2016: 325). پس از جنگ جهانی دوم نیز جهت جلوگیری از تکرار تخریب‌های ویرانگر، سازمان‌های بین‌المللی وجود قوانین و کنوانسیون‌هایی را لازم و ضروری دانستند و مثلاً در سال ۱۹۵۴، کنوانسیون حفاظت از اموال فرهنگی در صورت درگیری مسلحانه برای تضمین حفاظت از میراث فرهنگی در سراسر جهان در زمان جنگ ایجاد شد. سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) در سال ۱۹۴۵ در واکنش به تخریب میراث فرهنگی در طول جنگ جهانی دوم ایجاد شد. یونسکو سازمانی است که بر حفظ میراث فرهنگی در سراسر جهان متمرکز است. این سازمان دارای ۱۹۵ کشور عضو، ۲۰۰۰ کارمند حرفه‌ای و صدها سازمان غیردولتی مشاور (NGO) است، نهادهای مشورتی یونسکو عبارتند از اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (IUCN)، شورای بین‌المللی بناها و محوطه‌ها (ICOMOS) و مرکز بین‌المللی مطالعه، حفظ و احیای اموال فرهنگی (ICCROM)، (Hussein Moustafa, 2016: 329). تعهد به محاکمه‌ی افرادی که مرتکب تخریب عمدی اموال تاریخی و فرهنگی شده‌اند با قطعنامه شورای امنیت و سند یونسکو تقویت شد تا از این اقدامات جلوگیری شود (Vrdoljak, 2016: 19). تخریب بنای تاریخی بودا در بامیان افغانستان توسط طالبان در سال ۲۰۰۱ در نهایت منجر به تصویب اعلامیه تخریب عمدی میراث فرهنگی توسط کنفرانس عمومی یونسکو در سال ۲۰۰۳ شد همچنین بمباران شهر تاریخی دوبرونیک کرواسی در اکتبر ۱۹۹۱ منجر به این شد که پانزده سال بعد عاملان آن توسط دادگاه بین‌المللی کیفری یوگسلاوی سابق (ICTY) محکوم شوند (Vrdoljak, 2016: 1). اغلب دو نوع استدلال در دفاع از تخصیص منابع برای حفاظت از فرهنگ مادی وجود دارد که هر یک ادعای متفاوتی در رابطه با اصل ماهیت میراث فرهنگی محسوب می‌شود. اولی اصل جدایی‌ناپذیری^۱ است که بر اساس این اصل، حفاظت از مردم و حفاظت از میراث پیوند

1. Principle of Inseparability

ناگسستی دارند، دوم اصل جهانی بودن^۱ است که براساس آن میراث فرهنگی هر ملتی بخشی از میراث مشترک بشریت است (Hatala Matthes, 2018: 68). بر اساس این دو اصل است که جامعه بین‌المللی حمایت از آثار تاریخی و فرهنگی را ضروری دانسته و در همین راستا اقدامات ارزشمندی انجام داده است از جمله اینکه جامعه بین‌الملل پس از جنگ جهانی دوم تنها راه پیشگیری از تخریب آثار تاریخی و فرهنگی را در تصویب کنوانسیونها و عضویت کشورها در آنها می‌دانست، هر چند که راه قطعی و استواری نیست اما بهتر از نبود آن است چرا که علی‌رغم تصویب کنوانسیون‌های متعدد در جهت حفظ میراث فرهنگی همچنان که گفته شد جنگ‌های متعددی رخ داده که بدون توجه به این کنوانسیون‌ها کار خود را می‌کنند و برای کشورهای درگیر جنگ حفظ میراث مشترک بشریت چندان اهمیتی ندارد. بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی ذکر شده در بالا به حفاظت از مکان‌های فرهنگی در کشورهایی مانند سوریه و عراق کمک می‌کنند به عنوان مثال، در سال ۲۰۱۳، ایکوموس و کارکنان اداره کل آثار باستانی و موزه‌ها (DGAM) با هماهنگی یونسکو برای ارائه آموزش الکترونیکی برای متخصصان میراث فرهنگی سوریه همکاری کرد که هدف از آن مدیریت خطر اضطراری، تخلیه مجموعه‌ها، ارزیابی خسارت و بازیابی بود (Hussein Moustafa, 2016: 332). همچنین کنفرانس بین‌المللی «حفاظت از میراث فرهنگی در خطر انقراض» که در سال ۲۰۱۶ در ابوظبی برگزار شد، به عنوان یکی از اهداف اصلی خود تأسیس صندوقی برای حفاظت از میراث فرهنگی در خطر انقراض در درگیری‌های مسلحانه را ضروری دانست که به تأمین مالی جهت اقدامات پیشگیرانه و اضطراری، مبارزه با قاچاق غیرقانونی آثار فرهنگی و همچنین احیای اموال فرهنگی آسیب دیده کمک می‌کند این صندوق با حمایت ۳۰ میلیون دلاری فرانسه تأسیس شد و سپس کشورهای دیگری نیز به آن کمک کردند (Hatala Matthes, 2018: 70).

1. Principle of Universality

۲-۲. پیشگیری رشد مدار

در این نوع پیشگیری با مداخلات زودهنگام در راستای بهبودی پایدار توانایی‌های اجتماعی اطفال در معرض خطر و خانواده‌های آنان برآمده و مانع از ورود اطفال به دنیای بزهکاری شده است و موجبات رشد و توسعه صلاحیت‌های اجتماعی آنها را فراهم می‌کنیم (دارابی، ۱۳۹۷: ۱۲۴) پیشگیری رشد مدار برای اولین بار انسان را محور توصیف تبیین ابعاد مختلف پدیده جنایی تلقی نمود و فصل تازه‌ای از جرم‌شناسی را آغاز کرد که ضمن توجه ویژه به کودکان و نوجوانان به دنبال اثبات شکل‌گیری جرم در طول روند سنی انسان بود (میرکمالی و حمیدی‌پور، ۱۳۹۸: ۲۷۳).

۲-۲-۱. جایگاه خانواده در پیشگیری رشد مدار

خانواده به‌عنوان مهم‌ترین کانون تربیت، رشد و جامعه‌پذیری، نقش مهمی در شکل‌گیری و درونی کردن ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و در نقطه مقابل، کنش‌های مجرمانه دارد (میرحسینی، ۱۳۹۵: ۱۲۴) خانواده اولین جایگاهی است که شخصیت و معیارهای فکری و ارزشی در آن شکل می‌گیرد. حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و آموزشی مرتبط با خانواده زمینه پیشگیری از بسیاری از جرایم از جمله تخریب آثار تاریخی و فرهنگی را فراهم خواهد نمود اما آنچه بیش از همه در این زمینه موثر است تبیین اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی توسط خانواده‌ها برای فرزندان است. البته برای رسیدن به این امر مهم می‌بایست ابتدا خود خانواده آموزش‌های لازم را ببینید و برای این امر رسانه ملی می‌تواند بسیار کمک کننده باشد تا اهمیت این آثار را بازنشر کرده و با آگاهی خانواده فرزندان نیز از این آموزش‌ها و اهمیت این آثار مطلع شوند.

۲-۲-۲. پیشگیری رشد مدار از طریق نهاد مدرسه

بعد از خانواده، مدرسه دومین محیطی است که سرنوشت و آینده کودکان با آن گره خورده و حتی در بعضی موارد اهمیت مدرسه از خانواده بیشتر خواهد بود. تبیین جایگاه و اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی در مدرسه توسط معلمان و آموزش نحوه برخورد با این آثار یکی از

مواردی است که به پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی منجر خواهد شد همچنین می‌توان در کتابهای درسی با معرفی آثار تاریخی و فرهنگی کشور و آموزش در جهت حفاظت از این آثار از بسیاری از رفتارهای تخریبگرانه نسبت به آثار تاریخی و فرهنگی در آینده جلوگیری نمود چرا که اساسا رسالت پیشگیری رشمدمدار کاهش عوامل خطر ساز در سنین خردسالی و نوجوانی است تا در آینده از بروز آنها جلوگیری شود. برگزاری اردوهای آموزشی در محوطه‌های تاریخی منجر به آشنایی بیشتر کودک و حساسیت ناخودآگاه آنان به موضوع میراث فرهنگی خواهد شد (رحمت‌اللهی و توسل‌پور، ۱۳۹۹: ۸۸).

۲-۳. پیشگیری اجتماع مدار

مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرم؛ پیشگیری اجتماعی از جرم را به‌عنوان هر چیزی دانسته است که بزهکاری، خشونت و ناامنی را از طریق هدف‌گیری موفقیت‌آمیز علل شناخته شده جرم کاهش دهد (محمد نسل، ۱۴۰۱: ۷۵) در تعریفی دیگر گفته شده: پیشگیری اجتماعی از جرم مجموعه تدابیر و اقداماتی است که هدف آن حذف یا کاهش عوامل اجتماعی زمینه‌ساز جرم و ایجاد و تقویت عوامل اجتماعی بازدارنده از جرم است (محمد نسل، ۱۴۰۳: ۷۷) پیشگیری اجتماعی، به راهبردها و تدابیری اطلاق می‌شود که هدف آن به‌طور کلی تغییر در وضعیت رفاه و بهبود کیفیت زندگی باشد (جندلی، ۱۴۰۱: ۷۳) آموزش همگانی و خصوصی‌سازی پیشگیری از جرم از مهمترین اقدامات در پیشگیری از تخریب آثار تاریخی و فرهنگی در حوزه پیشگیری اجتماعی محسوب می‌شود.

۱-۳-۲. نقش آموزش همگانی در پیشگیری از تخریب

منظور از آموزش همگانی^۱ فعالیت از پیش‌طرح ریزی شده‌ای است که توسط معاونت اجتماعی و ارشاد نیروی انتظامی یا هر متولی دیگر باهدف افزایش امنیت فردی، اجتماعی و ارتقای آگاهی عمومی مردم نسبت به قواعد رفتاری به‌منظور پیشگیری از جرم صورت

1. Public education

می‌گیرد (ادوخانی، ۱۳۹۵: ۸) یکی از وجوه این آموزش می‌تواند در دانشگاه‌ها صورت بگیرد در این خصوص علاوه بر رشته‌هایی همچون باستان‌شناسی و جرم‌شناسی که در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود برای سایر رشته‌های غیرمرتبط نیز باید تدابیری اندیشیده شود تا آنها نیز با آموزش‌های لازم در خصوص پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی آشنا شوند در این راستا هم می‌توان کارگاه‌های آموزشی برای رشته‌های مختلف در جهت تبیین اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی و چگونگی حفاظت از این آثار برگزار کرد و هم می‌توان واحدهای درسی را در دروس عمومی در جهت پیشگیری از جرم به طور عام و پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی به طور خاص گنجانند. برای عامه مردم نیز می‌توان طریق رسانه ملی و همچنین فضای مجازی اقداماتی را انجام داد که در زمینه پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی مؤثر واقع شود. از آنجاکه رسانه‌ها به‌ویژه رسانه‌های دیداری و شنیداری ظرفیت زیادی برای آموزش در سطوح مختلف دارند نقشی که می‌توانند در شکل‌گیری هنجارها و ارزش‌ها درباره میراث فرهنگی و ارزش ملی و تاریخی آن ایفا کند خود نوعی آموزش محسوب می‌شود (رحمت‌اللهی و توسل‌پور، ۱۳۹۹: ۸۸) این آموزش بسیار مؤثرتر از آموزش‌های رسمی خواهد بود و شامل کل گستره مخاطبان رسانه می‌گردد. رسانه‌ها می‌توانند با همکاری بخش تخصصی و نهادهای متولی امر حفاظت از میراث فرهنگی با نمایان نمودن ارزش میراث باستانی و آشناکردن افراد جامعه با آنها حمایت از این آثار را به هنجار اجتماعی تبدیل کنند. همچنین یکی دیگر از مولفه‌های پیشگیری اجتماعی مسایل اقتصادی است. به طور طبیعی بیشتر حفاری‌ها و کاوش‌ها به قصد تحصیل اموال تاریخی و فرهنگی در اطراف روستاها و به دور از محیط شهری صورت می‌گیرد و می‌دانیم که یکی از عوامل تخریب آثار تاریخی و فرهنگی همین حفاری‌های غیرمجاز است. در این مناطق همواره به دلیل کمبودهای اجتماعی و اوضاع نه‌چندان خوب اقتصادی همیشه حفاری‌های ظالمانه با انگیزه‌های مادی از طرف اهالی

یا سوداگران دیگر خارج از روستا صورت می‌گیرد (رحمت‌اللهی و توسل‌پور، ۱۳۹۹: ۸۹). بنابراین بهبود اوضاع مالی و امکانات معیشتی در کنار آموزش شهروندی در راستای انجام پیشگیری‌های جامعه مدار نه تنها از این‌گونه اعمال از سوی اهالی محل در مناطق تاریخی جلوگیری می‌کند؛ بلکه موجب صیانت و حفاظت از آثار تاریخی توسط خود اهالی نیز می‌شود. به علاوه با توسعه فرهنگی نیز می‌توان از تخریب این آثار با ارزش جلوگیری نمود چرا که توسعه فرهنگی نیز از زیرمجموعه‌های پیشگیری اجتماعی از طریق آموزش همگانی می‌باشد به‌عنوان مثال توسعه فرهنگ گردشگری و جذب گردشگر برای بازدید از آثار تاریخی و فرهنگی که بسیار درآمدزا و پرسود برای تمامی کشورها است ناخودآگاه این موضوع را تقویت می‌کند که باید از آثار تاریخی و فرهنگی حفاظتی مجدانه صورت گیرد و از تخریب این آثار جلوگیری شود چرا که با تخریب آن‌ها دیگر خبری از کسب درآمد از طریق گردشگری نخواهد بود همین امر نهادهای متولی رسمی و غیر رسمی را وادار به انجام وظیفه مهم پیشگیری از تخریب سوق می‌دهد.

۲-۳-۲. پیشگیری اجتماعی از طریق خصوصی‌سازی پیشگیری از جرم

واژه خصوصی‌سازی^۱ واژه‌ای است که در اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ با روی کار آمدن دولت‌های محافظه‌کار در انگلیس، آمریکا و فرانسه از رواج گسترده‌ای در عرصه سیاست علاوه بر ابعاد اقتصادی برخوردار شد (شورج و مورخ، ۱۳۹۹: ۲۷) در عرصه عدالت کیفری، خصوصی‌سازی به معنای مشارکت دادن نهادهای غیررسمی جامعه در فرایند عدالت کیفری می‌باشد پس می‌توان نتیجه‌گرفت خصوصی‌سازی پیشگیری از جرم به معنای آن است که نهادهای غیر رسمی را به شکل موثری در فرایند پیشگیری دخالت دهیم. به عبارتی علاوه بر کنشگران دولتی و نهادهای رسمی، کنشگران برخاسته از جامعه مدنی نیز در امر پیشگیری مداخله داشته باشند. منظور از جامعه مدنی شهروندان،

1. Privatisation

سازمان‌های مردم‌نهاد، تجار و کسبه، شرکت‌ها و واحدهای امنیت خصوصی می‌باشند (جندلی، ۱۴۰۱: ۶۴) خصوصی‌سازی کنترل جرم، مکانیسم‌های بازار را فعال کرده است که منجر به توسعه و به‌کارگیری ابزارهای مؤثر و بی‌خطر برای کاهش فرصت‌ها و وسوسه‌های ارتکاب جرم شده است (Tilley, 2018: 4) خصوصی‌سازی پیشگیری از جرم مزیت‌های مختلفی از جمله: گسترش مالکیت بخش خصوصی، افزایش رقابت و تقویت توان مقابله با جرم و افزایش توان اقتصادی حاکمیت در مقابله با جرم دارد. مثلاً چنانچه پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی تنها بر عهده دولت باشد، نمی‌تواند تمام جغرافیا و همه ابعاد این موضوع را پوشش دهد و به علاوه چنانچه امر پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی به چند نهاد خصوصی پیشگیری از جرم واگذار شود هریک از این نهادهای خصوصی از حداکثر توان خود برای پیشگیری از جرم تخریب استفاده خواهند کرد و نهادهایی که خدمات قابل قبولی ارائه نکنند بی‌تردید حذف خواهند شد و امتیاز آنها به دیگر نهادهای متقاضی واگذار خواهد شد این نهادها اعم از نهادهای عمومی غیر دولتی انتفاعی و غیر انتفاعی خواهند بود مانند سازمانهای مردم‌نهاد یا برخی انجمن‌ها، شهرداری‌ها، آموزشگاه‌ها و مراکز آموزش آزاد و مثلاً فعالیت این سازمان‌ها در حوزه میراث‌فرهنگی می‌تواند ظرفیت‌های ویژه‌ای را در حوزه نظارت، اطلاع‌رسانی و پاسخگو نمودن مسئولان امر ایجاد نماید که در نهایت منجر به ارتقای مقوله میراث‌فرهنگی خواهد شد. در ماده ۶۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ سازمان‌های مردم‌نهاد به‌عنوان نهادی که می‌تواند اعلام جرم کرده و در مراحل دادرسی شرکت کند معرفی شده است. تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه حمایت از حقوق میراث‌فرهنگی امری کاملاً ضروری است. این سازمان‌ها با توجه به مجوز ماده ۶۶ فوق‌الذکر علاوه بر این که می‌توانند اعلام جرم کنند می‌توانند نقش مؤثری در پیشگیری کنشی از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی داشته باشد؛ مثلاً سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی را هر چه بیشتر برای مردم و سایر نهادها و مؤسسات شفاف و روشن کنند.

۴-۲. پیشگیری موقعیت مدار

نظریه پیشگیری موقعیت مدار در پی شکست تدابیر پیشگیری اجتماعی در اواخر دهه ۱۹۷۰ و توسط وزارت کشور بریتانیا مطرح گردید (فرهادی آلاشتی و جوان جعفری، ۱۳۹۶: ۷۳) این‌گونه پیشگیری کنشی مبتنی بر تبیین‌هایی علت‌شناسانه است که به نظریه‌های فرصت جرم مشهورند و رخداد جرم را پیامد فرصت یا ترکیبی از موقعیت‌ها در فضاها یا محیط‌ها تعریف می‌کنند (رایجیان اصلی، ۲۰۱۴: ۱۸۵) در پیشگیری موقعیتی از جرم، هدف اصلی آن است که افرادی که در موقعیت ارتکاب جرم نسبت به آماج‌هایی خاص قرار می‌گیرند، قانع شوند که از آن رفتار یا دست‌کم از آن آماج دست بردارند (ناییبی و دیگران، ۱۳۹۸: ۲۱) پیشگیری موقعیت مدار بر دو مبنای پیشگیری محیطی^۱ و وضعی^۲ استوار است.

۴-۲-۱. پیشگیری محیطی از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی

پیشگیری از طریق آمایش با مدیریت خردمندانه محیط و مدیریت چارچوب زندگی و ظرفیت‌های یک شهرسازی خردمندانه تمرکز دارد (جندلی، ۲۰۱۴: ۸۹) خاستگاه بحث پیشگیری از طریق طراحی محیطی به دهه هفتاد و متعاقب فعالیت‌های نظام آنگلو ساکسون در حوزه معماری، بوم‌شناسی و روان‌شناسی شناخت و جرم‌شناسی محیطی باز می‌گردد (جندلی، ۲۰۱۴: ۹۰) محیط اطراف یک بنای تاریخی یا یک موزه یا هر اثر باستانی دیگری می‌تواند زمینه‌ساز وقوع جرم تخریب این آثار یا پیشگیری از وقوع این نوع جرم باشد. پیشگیری محیطی از جرم تخریب مستلزم آن است که محیط بناهای تاریخی تبدیل به یک قرارگاه رفتاری نشود. در خصوص مفهوم قرارگاه رفتاری باکر^۳ بیان داشته

1. Environmental prevention

2. Situational prevention

3. Bakker

است: قرارگاه رفتاری به مجموعه ثابتی از فعالیت و مکان گفته می‌شود که یک فعالیت تکراری یا یک الگوی ثابت رفتاری در آن اتفاق بیفتد، طرح خاصی از محیط را دارا باشد و ارتباط مناسبی بین فعالیت تکراری و محیط که در یک دوره زمانی معین انجام می‌گیرند برقرار نماید (محمد نسل، ۱۴۰۲: ۲۰۸) بنابراین حضور برخی از افراد در یک محیط بستگی به ویژگی‌های آن محیط دارد به گفته جان لانگ^۱ حضور افراد نامطلوب در مکان‌های خلوت بیشتر است (محمد نسل، ۱۴۰۱: ۲۰۹) این‌گونه افراد در مکان‌های خلوت و خالی از مردم ظاهر می‌شوند مکان‌هایی که نحوه طراحی آنها در ایجاد این معضل مؤثر است. در برخی موارد دیده شده است که افراد با انگیزه‌های مختلف که مهم‌ترین آنها انگیزه‌های مالی است در مکان‌های دورافتاده‌ای که به دور از دید و دسترس عموم مردم است اقدام به حفاری‌های غیرمجاز و کاوش آثار تاریخی و باستانی می‌نمایند و همان‌طور که می‌دانیم این کاوش‌های غیرمجاز یکی از علل تخریب آثار تاریخی و فرهنگی محسوب می‌شود. در واقع محیط است که این افراد را به سوی خود جذب کرده و انگیزه آنها را افزایش داده و عزم آنها را برای ارتکاب جرایم علیه میراث‌فرهنگی افزایش می‌دهد تا بدون ترس از دیده شدن یا دستگیر شدن مرتکب جرم شوند؛ بنابراین محیط در میزان ترس یا عدم ترس از ارتکاب جرم توسط بزهکاران بسیار تأثیر دارد. به همین دلیل است که گفته شده: رویکرد پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی نسبت به سایر پیشگیری‌ها تأثیری قوی‌تر در تأثیرگذاری بر ترس از جرم دارد (Abdullah and others, 2012: 592) در این حوزه می‌توان از تکنیک‌هایی همچون تعیین حریم، نظارت طبیعی، کنترل دسترسی، مراقبت و سخت کردن آماج جرم از تخریب آثار تاریخی پیشگیری نمود مثلاً در حوزه تعیین حریم در مورد آثار تاریخی و فرهنگی این بر عهده وزارت میراث‌فرهنگی و سایر نهادهای مسئول می‌باشد که حریم آثار تاریخی و فرهنگی را مشخص کند تا از وقوع جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی

1. John Long

توسط بزهکاران بالقوه این جرم، جلوگیری نمایند. همچنین راهکار انصراف بزهکاران بالقوه افزایش رویت پذیری در اماکن عمومی است (جندلی، ۱۴۰۱: ۹۱) و این همان مفهوم نظارت طبیعی است.

۲-۴-۲. پیشگیری وضعی از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی و تدابیر آن

یکی دیگر از موارد پیشگیری کنشی، پیشگیری وضعی است که البته گاهی با تدابیر پیشگیری محیطی مرز مشترکی را تشکیل می‌دهند و در برخی موارد ممکن است این تدابیر در هر دو یکسان باشند؛ مثلاً دکتر غلامرضا محمد نسل حصارکشی را جزو تدابیر پیشگیری محیطی دانسته در حالی که دکتر مهرداد رایجیان اصلی معتقدند حصارکشی از تدابیر پیشگیری وضعی است. پیشگیری وضعی به طور معمول تدابیری است که با ابزارهای فنی یا فناوریانه پیشگیری از ایجاد موقعیت‌های جرم‌زا را هدف‌گذاری می‌نماید (رایجیان اصلی، ۱۴۰۲: ۱۸۷) مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرم پیشگیری وضعی را بالا بردن تلاش لازم و افزایش خطر ارتکاب برای بزهکاران بالقوه از طریق اقداماتی نظیر سخت کردن هدف، کنترل دسترسی و نظارت و همچنین کاهش منافع جرم معرفی کرده است (محمد نسل، ۱۴۰۲: ۱۲۰) پیشگیری وضعی مجموعه تدابیری است که هدف نهایی آن منصرف یا ناتوان ساختن مقطعی بزهکاران مصمم است و از طریق برهم‌زدن موقعیت جرم صورت می‌گیرد (محمد نسل، ۱۴۰۲: ۱۲۱) جهت تاثیر پیشگیری وضعی تدابیری اندیشیده شده است که گاه به صورت انفرادی و گاه جمعی در پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی موثر هستند مهمترین این تدابیر شامل: ۱. افزایش دشواری ارتکاب ۲. افزایش خطرات قابل پیشبینی جرم و ۳. کاهش منافع جرم می‌باشد.

افزایش دشواری ارتکاب شامل افزایش تلاش‌هایی که از نظر مرتکب برای گذر از اندیشه به عمل لازم است (جندلی، ۱۴۰۱: ۹۸) برای این منظور هم می‌توان اقداماتی را انجام داد از جمله: سخت کردن آماج جرم؛ مثلاً در مواقعی که وندال‌ها اقدامات تخریبگرانه مانند

یادگار نویسی انجام می‌دهند، می‌توان در مورد آثار تاریخی و فرهنگی منقول آنها را داخل جداره شیشه‌ای قرار دارد تا هم برای بازدیدکنندگان رویت‌پذیر باشد و هم اینکه از تخریب آن پیشگیری شود یا کنترل دسترسی به آماج؛ مانند آنکه دسترسی افراد غیرمجاز را به آثار تاریخی و فرهنگی محدود نماییم؛ مثلاً از ورود ولگردان و معتادان به اماکن تاریخی و فرهنگی جلوگیری شود.

افزایش خطرات قابل پیش‌بینی جرم نیز با تکنیک‌هایی همراه است از جمله: ۱: توسعه محافظت؛ ۲: کاهش گمنامی که از جمله تدابیری است که موجب سهولت شناسایی مرتکبان جرم تخریب آثار تاریخی می‌شود و خطر دستگیری آنها را افزایش می‌دهد؛ ۳: تقویت نظارت رسمی؛ که به نظر دنیس روزنهام بهترین تکنیک پیشگیری وضعی از جرم است (محمد نسل، ۱۴۰۲: ۱۲۹) و به تبه‌کاران بالقوه جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی یادآوری می‌کند که در صورت ارتکاب جرم به سرعت شناسایی و دستگیر خواهند شد. به علاوه کاهش منافع جرم ارتباط متقابل و مستقیمی با افزایش مضرات ارتکاب جرم دارد، به عبارتی با افزایش مضراتی که ارتکاب جرم دارد، منافع آن در نظر مرتکب کاهش می‌یابد. مثلاً در مواقعی که جویندگان آثار تاریخی برای کسب منافع اقدامات تخریب‌گرانه‌ای را با حفاری غیرمجاز انجام می‌دهند می‌توان با بالا بردن میزان مجازات کاوش‌کنندگان غیرمجاز آنها را تا حد امکان از این اقدامات منصرف نمود.

نتیجه‌گیری

جوامع امروزی برای حفظ حیات خود در ساختار درونی و بین‌المللی ناچار هستند تا آنچه را که برای آنها اهمیت دارد محافظت کرده و از آن بهره‌برداری نمایند این امر مهم شامل تعاملات و تبادلات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حفظ ذخایر و منابع در داخل و خارج از کشور می‌شود. یکی از این منابع که برای هر کشوری واجد اهمیت خاص و ویژه است آثار تاریخی و فرهنگی می‌باشد کشورهای مختلف جهان به واسطه وجود همین آثار تاریخی و فرهنگی و با جذب گردشگر از سرتاسر دنیا سالانه درآمدی بی‌شمار را کسب می‌نمایند. با نگاهی به قوانین ایران و سایر کشورها متوجه می‌شویم که مجازات سنگینی برای تخریب گران آثار تاریخی و فرهنگی در نظر گرفته شده است. این در حالی است که مطابق اصل حداقل بودن حقوق جزا باید اقدامات کیفری را در ردیف آخر مجموعه اقدامات پیشگیرانه قرارداد. اما نباید غافل از این شد که در برخی مواقع تنها همین اقدامات واکنشی است که می‌تواند جنبه پیشگیرانه داشته باشد که البته مستلزم رعایت اصولی است که هدف پیشگیری واکنشی که اصلاح مجرم است محقق شود؛ مانند اینکه در او به‌گونه‌ای شرمساری ایجاد نمایند که وی را از ارتکاب مجدد جرم تخریب باز دارد. اما مهم‌ترین جنبه اقدامات پیشگیرانه از جرم تخریب آثار تاریخی، اقدامات پیش‌جنایی است که با عناوین پیشگیری‌های رشد مدار، اجتماعی، محیطی و وضعی شناخته می‌شوند و به دنبال آن است که در گذار اندیشه مجرمانه به عمل و حتی پیش از آن وضعیت را به‌گونه‌ای کنترل نماید که به نفع جامعه تمام شود. زیرا تمام مردم جامعه بزه‌دیده جرم تخریب آثار تاریخی محسوب می‌شوند که در این حالت ما آن را با عنوان بزه‌دیده جانشین شناسایی می‌کنیم زیرا در مواقعی که جرمی بزه‌دیده مستقیم نداشته باشد با بزه‌دیدگان غیرمستقیم مواجه خواهیم بود که بزه‌دیده جانشین تعریف می‌شود به همین سبب است که هیچ جرمی بدون بزه‌دیده نیست. در راستای اقدامات پیش‌جنایی ابتدا باید به این سؤال پاسخ داد که علل

تخریب آثار تاریخی و فرهنگی چه هستند که می‌توان گفت برخی از این عوامل مربوط به خانواده، اجتماع و محیط هستند آن‌چنان که در اکثر جرایم این‌گونه است و برخی دیگر در ارتباط با حالت‌های روانی فرد زمینه‌ساز وقوع این جرم می‌باشد؛ مانند اشخاصی که دارای شخصیت ضداجتماعی از نوع وندالیسم هستند. برخی از عوامل دیگر نیز در ابعاد گسترده‌تری موجب تخریب آثار تاریخی می‌شوند؛ مانند اقدامات ناشی از تعصبات مذهبی، جنگ‌ها یا تخریب آثار تاریخی در بستر وقوع سایر جرایم علیه میراث فرهنگی مانند حفاری و کاوش غیرمجاز یا قاچاق این آثار. پس از آنکه علل وقوع جرم را شناسایی کردیم مهم‌ترین اقدامات علاوه بر پیشگیری در سطح بین‌المللی عبارتند از بیان اهمیت آثار تاریخی و فرهنگی برای کودکان و نوجوانان در محیط خانواده و مدرسه و حتی برای خانواده‌ها توسط رسانه‌ها و در سطوح بالاتر در دانشگاه و برگزاری کارگاه‌های آموزشی در این خصوص که جنبه‌های پیشگیری رشد مدار و اجتماعی را به نمایش می‌گذارند و مهم‌ترین این اقدامات خصوصی‌سازی و پیشگیری محیطی و وضعی از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی است که هرکدام مسلح به تدابیری هستند که علاوه بر کاهش هزینه‌ها به گستردگی جغرافیایی پیشگیری از این جرم و افزایش کیفیت این نوع پیشگیری‌ها کمک می‌کنند و فرصت‌های جرم را در این خصوص کاهش و نظارت و کنترل و مراقبت از آثار تاریخی را افزایش می‌دهد؛ بنابراین اقدامات کنشی با افزایش خطر ارتکاب جرم، کاهش سود حاصل از آن، افزایش خطر ارتکاب جرم و تغییر ذهنیت مجرمانه آنها در جهت پیشگیری از جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی نقش بسزایی را ایفا می‌نماید.

منابع و مأخذ

الف- منابع فارسی

- ابراهیمی، شهرام (۱۴۰۲)، جرم‌شناسی پیشگیری (جلد اول)، چاپ هفتم، تهران: نشر میزان.
- ادوخانی، وحید (۱۳۹۵)، نقش آموزش همگانی در پیشگیری از جرم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری دادگستری.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۸)، ترمینولوژی حقوق، چاپ بیست و دوم، تهران: نشر گنج.
- جندلی، منون (۱۴۰۱)، درآمدی به پیشگیری از بزهکاری، ترجمه: شهرام ابراهیمی، چاپ سوم، تهران: نشر میزان.
- دارابی، شهرداد (۱۳۹۷)، پیشگیری از جرم در مدل مردم سالار سیاست جنایی، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- ذکایی؛ محمد سعید، «جرم‌شناسی فرهنگی و مسئله جوانان» (۱۳۹۱)، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ۱۳، شماره ۱ و ۲.
- رایجیان اصلی، مهرداد، «رهیافتی نو به بنیانهای نظری پیشگیری از جرم» (۱۳۸۳)، مجله حقوقی دادگستری، شماره‌های ۴۸ و ۴۹.
- رایجیان اصلی، مهرداد (۱۴۰۲)، کلیات جرم‌شناسی: محتوا و تحول؛ از دیروز تا امروز، چاپ دوم، تهران: نشر نگاه معاصر.
- رحمت‌اللهی، امیر، توسل پور، علی (۱۳۹۹)، پیشگیری اجتماعی در حفاظت از آثار تاریخی و فرهنگی با تاکید بر نقش ناجا، چاپ یکم، تهران: نشر دانشگاه علوم انتظامی امین.
- رمضانی جولادی، فاطمه (۱۳۹۸)، بررسی تاثیر وندالیسم بر فضای سبز شهری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، دانشکده علوم انسانی.
- سجادی، زیلا، ضزغامی، سعید، «سنجش و ارزیابی مولفه‌های تاثیر گذار بر وندالیسم» (۱۳۹۶)، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال نهم، شماره ۲.
- سلطانی ابراهیمیان، محمد (۱۳۹۵)، حمایت از آثار فرهنگی در اثنای مخاصمات مسلحانه داخلی سوریه و عراق، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفا دشت، دانشکده علوم انسانی.
- سماواتی پیروز، امیر، داستان، زهرا، «مبتلایان به اختلال شخصیت ضد اجتماعی، مجرم یا بیمار؟» (۱۳۹۲)، فصلنامه حقوق پزشکی، سال ۷، شماره ۲۰.
- شورج، فردین، مورخ، هادی، «همه ابعاد خصوصی سازی» (۱۳۹۹)، فصلنامه علمی- تخصصی

- شاخص کارآفرینی، شماره ۱۷.
- صادقی، حسین و همکاران، «تحلیل عوامل اقتصادی اثر گذار بر جرم در ایران» (۱۳۸۸)، فصلنامه تحقیقات اقتصادی، شماره ۶۸.
- صبحدل، محمد، «جایگاه حقوقی قوه قضاییه در پیشگیری اجتماعی» (۱۳۹۶)، فصلنامه قانون یار، دوره ۴.
- فرهادی آلاشتی، زهرا، جوان جعفری، عبدالرضا، «نقض آزادی جریان اطلاعات در فرآیند پیشگیری موقعیت مدار از جرایم سایبری» (۱۳۹۶)، پژوهش حقوق کیفری، سال ۵، شماره ۱۷.
- محمد نسل، غلامرضا (۱۴۰۳)، کلیات پیشگیری از جرم، چاپ پنجم، تهران: نشر میزان.
- معصومی، وحیدرضا و همکاران، «تبیین جرایم غیر سودمدار، در سنجه‌ی روانشناسی تکاملی و نظریه انتخاب عقلانی» (۱۴۰۰)، فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دوره ۵۱، شماره ۱.
- میر فردی، امیر، احمدی، سیروس، نیکخواه، زهرا، «بررسی عوامل گرایش به وندالیسم خرابکاری در بین دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج» (۱۳۹۱)، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، سال ۲۳، شماره پیاپی ۴۷.
- میر نیام، آصفه و همکاران، «حفاظت و میراث فرهنگی از منظر فرهنگ، رویکردی نقادانه» (۱۳۹۶)، مجله تاریخ و فرهنگ، سال چهل و نهم، شمار پیاپی ۹۸.
- میرحسینی، زهرا، «پدیدارشناسی زمینه‌های ارتکاب جرم در زنان» (۱۳۹۵)، پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۸.
- میرکمالی، سیدعلیرضا، حمیدی پور، محسن، «پیشگیری رشد مدار از جرم در پرتو تئوریهای نوین زیستی» (۱۳۹۸)، دوفصلنامه علمی فقه و حقوق خانواده، سال ۲۴، شماره ۷۰.
- ناییبی، محسن، رایجیان اصلی، مهرداد، موذن زادگان، حسنعلی، غلامی دون، حسین، «پیشگیری موقعیت مدار در پرتو جرم‌شناسی مدیریتی، فصلنامه فقه و تاریخ تمدن» (۱۳۹۸)، دوره ۵، شماره ۱.
- نجفی ابرند آبادی، علی حسین، هاشم بیکی، حمید (۱۳۹۷)، دانشنامه جرم‌شناسی، چاپ پنجم، نشر گنج دانش.
- نصیرزاده، بهناز، عبد الهی، محسن، سایانی، علیرضا، «بررسی حمایت کیفری از اموال فرهنگی در حقوق ایران» (۱۳۸۸)، دو فصلنامه تخصصی دانش مرمت و میراث فرهنگی، سال پنجم، شماره ۳.

ب- منابع خارجی

- Abdullah, Aldrin. Abd Razak, Nordin. Mohd Salleh, Mohd Najib, Rasidah Md Sakip, Siti (2012). Validating Crime Prevention through Environmental Design Using Structural Equation Model, **Procedia – Social and Behavioral Sciences**, Volume 36.
- Brammertz, Serge. C.Hughes, Kevin. Kipp, Alison. B, Tomljanovich, William (2016), Attacks against Cultural Heritage as a Weapon of War, **Journal of International Criminal Justice**, Volume 14, Issue 5 .
- Freell, jeff. sanders, C.R (1995). eds, cultural criminology, **Boston: Northeast University Press** , available at <https://doi.org/10.1525/si.1997.20.3.307>
- Frulli, Mecacla (2011). The Criminalization of Offences against Cultural Heritage in Times of Armed Conflict: The Quest for Consistency, **European Journal of International Law**, Volume 22, Issue 1.
- Hatala Matthes, Erich (2018). “Saving Lives or Saving Stones?” The Ethics of Cultural Heritage Protection in War, **Public Affairs Quarterly**, Vol. 32, No. 1. available at <https://doi.org/10.2307/26897023>.
- Hopcroft, Rosemary L. (Ed.) (2018), The Oxford Handbook of Evolution, Biology, and Society, **New York: Oxford University Press**, available at: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190299323.001.0001>
- Hussein Moustafa, Laila (2016). Cultural Heritage and Preservation: Lessons from World War II and the Contemporary Conflict in the Middle East, **The American Archivist**, Volume 79, Issue 2, 320-328.
- Lambourne, N. (2001). War Damage in Western Europe: The Destruction of Historic Monuments During the Second World War (Societies at War). **Edinburgh: Edinburgh University Press**.
- Mirsa, Anup. (2007), Prosecuting The Crime Of Destruction Of Cultural Property. Specifically Addressing Whether The 1954 Hague Convention For The Protection Of Cultural Property In The Event Of An Armed Conflict Allows For The ECCC To Prosecute The

Crime Of Destruction Of Cultural Property And Determining What Are The Elements Of Such A Crime, **Available online at:**

https://scholarlycommons.law.case.edu/war_crimes_memos.

- Ryška, Ivan (2021). Military Necessity and Cultural Heritage Protection in Laws of War: Historical Overview, **International and Comparative Law Review**, Vol. 21, No. 2.

Sodiq Sanni, John (2021). The Destruction of Historical Monuments and the Danger of Sanitising History, **Philosophia**, Vol 49, Issue 3.

Tilley, Nick (2018). Privatizing Crime Control, Article in The Annals of the American Academy of Political and Social Science, **sage journals**, Volume 679, Issue 1.

Ursu, Viorica. Stamati, Mihaela (2022). Protection of Historical and Cultural Monuments: An Analysis of The Legislative Framework, **Technium Social Sciences Journal**, Vol. 37, available at DOI:[10.47577/tssj.v37i1.7591](https://doi.org/10.47577/tssj.v37i1.7591).

Vinas, Salvador Munoz (2005), *Contemporary Theory of Conservation*, **Elsevier Publisher**. 1st Edition, London, Imprint: Routledge.

Vrdoljak, Ana Filipa (2016). The Criminalisation of the Intentional Destruction of Cultural Heritage (October 19, 2015). **Forging a Socio-Legal Approach to Environmental Harm: Global Perspectives**. Ed. M. Orlando and T. Bergin. London: Routledge. Available at SSRN: <https://ssrn.com/Abstract=2676470>